

ÁRSSKÝRSLA 2008

Verkefnisstjóri

Helena Óladóttir er verkefnisstjóri Náttúruskóla Reykjavíkur. Hún hefur leitt starfsemi skólans frá upphafi, eða frá hausti 2005. Helena er menntaður kennari og lauk meistaraþrófi í Umhverfisfræðum frá Háskóla Íslands haustið 2005.

helena.oladottir@reykjavik.is

Ársskýrsla 2008

Skýrsluhöfundur: Helena Óladóttir

Forsíðumynd: Helena Óladóttir

Ljósmyndir bls. 7, 8, 9, 12, 13, 15 Helena Óladóttir

Ljósmynd bls. 14 Hróðný Bogadóttir

Ljósmynd bls. 16 Guðmundur Hörður

Guðmundsson

Umbrot: Helena Óladóttir

Skýrslan er aðgengileg á pdf-formi á vefsíðu Náttúruskóla Reykjavíkur www.natturuskoli.is

Verkefnisstjórn 2008

- Bergur Sigurðsson, framkvæmdastjóri, Landvernd
- Eygerður Margrétardóttir, framkvæmdastýra Staðardagskrár 21 - Stefnumörkun og þróun, Umhverfis- og samgöngusvið Reykjavíkur
- Guðrún Edda Bentsdóttir, verkefnastjóri á grunnskólaskrifstofu, Menntasvið Reykjavíkur
- Guðrún Þórsdóttir, skólastjóri Vinnuskóla Reykjavíkur, Umhverfis- og samgöngusvið
- Helgi Gíslason, framkvæmdastjóri, Skógræktarfélag Reykjavíkur
- Kolbrún Vigfúsdóttir, þróunarfulltrúi á leikskólaskrifstofu, Leikskólasvið Reykjavíkur
- Þórólfur Jónsson, skrifstofustjóri Náttúru og útivistar, Umhverfis- og samgöngusvið Reykjavíkur

Samantekt

Þriðja og síðasta ári þróunartíma Náttúruskóla Reykjavíkur er lokið og starfsemi var í miklum blóma á árinu. Starf skólans var í samræmi við markmið verkefnisins og umhverfisstefnu borgarinnar. Fræðsla og ráðgjöf á vegum Náttúruskólans er í nokkuð föstum skorðum. Kennaranámskeið voru haldin með hefðbundnu sniði frá fyrra ári og líkt og áður var unnið með fjölmörgum grunn- og

leikskólum að innleiðingu útíkennslu og að ýmsum útíkennsluverkefnum. Aukin áhersla var lögð á umhverfismennt á árinu og með því lagðar línur fyrir framtíðarstarfsemi skólans. Gerð var könnun á umfangi útíkennslu meðal allra grunn- og leikskóla borgarinnar í október. Einnig var unnið að kortlagningu útíkennslusvæða í borginni og þannig reynt að auka yfirsýn á útíkennslu í grunn- og leikskólum borgarinnar.

Efnisyfirlit

Stefnumörkun - Markmið	7
Námskeið	8
Framkvæmd	
Mat	
Innleiðing útíkennslu í skólum	12
Námskeið á starfsdögum skóla	
Önnur útíkennsluverkefni í skólum	
Netverk	15
Fræðsla í Grasagarði Reykjavíkur	
Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn	
Varðliðar umhverfisins	
Útikennsluskrín—Leitarvél fyrir útíkennsluverkefni	
Könnun á útíkennslu í borginni	17
Framkvæmd könnunarinnar	
Umfang útíkennslunnar	
Útikennslusvæðin	
Umhverfismennt	20
Fjárhagur	21
Framtíð Náttúruskólans	22
Lokaorð	23

Stefnumörkun - Markmið

Á þriðja starfsári Náttúruskólans, sem jafnframt er hið síðasta á þróunartímabili verkefnisins, var unnið í samræmi við markmið verkefnisins og þá stefnumörkun sem átt hefur sér stað frá hausti 2005.

Áhersla hefur verið frá upphafi á að efla útikennslu og til þess hafa verið haldin fjölmörg námskeið og fræðsluerindi auk þess sem unnið hefur verið náið með fjölda grunn- og leikskóla að innleiðingu útikennslu. Sá þáttur í starfsemi Náttúruskólans er orðinn fastmótaður og skilar allmiklum árangri í skólum.

Í lok síðasta árs var tekin sú ákvörðun að auka áhersluna á umhverfismennt í fræðslustarfsemi Náttúruskólans. Umhverfismennt í tengslum við útikennslu opnar nýja möguleika fyrir kennara til að fást við efnið og

vænta má mikillar vakningar í umhverfismennt í áframhaldandi samstarfi grunn- og leikskóla og Náttúruskóla Reykjavíkur.

Á þeim tímamótum sem nú eru í starfsemi Náttúruskólans er þörf á endurskoðun markmiða enda mikið vatn runnið til sjávar síðan markmið verkefnisins voru sett. Skilningur og þátttaka skóla í útikennslu hefur aukist gríðarlega frá upphafi Náttúruskólans og áhugi á umhverfismálum fer mjög vaxandi fyrir tilstilli útikennslunnar.

Það er því í samræmi við það sem á undan er gengið að áhersla á umhverfismennt fari vaxandi í fræðslu Náttúruskólans jafnframt sem unnið verði að stuðningi við útikennslu sem fyrr.

Námskeið í útikennslu

Framkvæmd

Haldin voru alls níu námskeið fyrir kennara, leiðbeinendur og aðra áhugasama um útikennslu. Námskeiðin voru með hefðbundnu sniði, tveggja tíma námskeið haldin í lok vinnudags víðs vegar um borgina. Síðustu tvö námskeið ársins voru tileinkuð umhverfismennt og ruddu brautina fyrir fleiri slík.

Fyrsta námskeið ársins var haldið í mars. Námskeiðið var endurtekið og betrubætt námskeið um fjörur Reykjavíkur. Það var haldið í samstarfi við Grandaskóla sem hefur um langt skeið verið leiðandi meðal reykviskra skóla í því að samþætta fjöru við sem flestar námsgreinar grunnskólans. Heilbrigðisfulltrúi frá Mengunarvörnum Umhverfis- og samgöngusviðs kynnti

vöktunaráætlun strandlengjunnar og helstu niðurstöður vöktunarinnar og umsjónarmaður Sjávardýrasafns Fjölskyldu- og húsdýragarðsins mætti með sýnishorn af helstu sjávar- og fjörudýrum. Námskeiðið fór fram í Grandaskóla og í fjörunni við Sörlaskjól.

Í apríl var haldið námskeið um útiöldun í samstarfi við Guðmund Finnbogason, heimilisfræðikennara í Laugarnesskóla. Útiöldunarnámskeiðin eru með allra vinsælustu námskeiðum Náttúruskólans og ljóst að mikill áhugi er á að geta nýtt sér þennan þátt í útikennslunni. Námskeiðið fór fram í útikennslustofunni í Heiðmörk í samstarfi við Skógræktarfélag Reykjavíkur. Á matseðlinum var wok-réttur með soyasósu, grillaður silungur, nýbakað brauð, poppkorn og ís.

Tvö námskeið voru haldin í maí. Hið fyrra

var nýtt af nálinni og fjallaði um tungumál og útikennslu. Fjallað var um ýmsa möguleika á málfræðiæfingum í náttúrunni, ritun og skapandi skrif auk þess sem farið var í ýmsa skemmtilega leiki sem efla máltilfinningu og auka orðaforða. Námskeiðið var haldið í Grasagarði Reykjavíkur.

Síðasta námskeið vorannar var Náttúruleikir en það er vinsælasta námskeið Náttúruskólans. Það sækja einkum leikskólakennarar og kennarar af yngsta stigi grunnskólans.

Fyrsta námskeið haustannar var Stærðfræði og útikennsla og fór fram í Grasagarði Reykjavíkur í lok september. Það var í annað skipti sem sérstakt stærðfræðinámskeið hefur verið haldið á vegum Náttúruskólans og ljóst að grundvöllur er fyrir fleiri slíkum.

Í byrjun október var haldið námskeið um ratleiki í samstarfi við Rathlaup á Íslandi. Námskeiðið var nýjung í starfi Náttúruskólans og mæltist mjög vel fyrir hjá kennurum. Fjallað var um ýmsar gerðir ratleikja, ratleiki með gps-tækjum og Kevan Latham fræddi kennara um rathlaup (orienteering).

Um miðjan október var enn á ný haldið

námskeið í útieldun og að þessu sinni í útikennslurjóðri Sæmundarskóla. Aðalbjörg Ólafsdóttir verkefnisstjóri var með innlegg um útikennslu í Sæmundarskóla en auk þess komu Guðmundur Finnbogason og Þorsteinn Þráinsson að kennslunni. Á námskeiðinu var eldaður hrísgrjónaréttur á wokpönnu, kartöflur með hrærðu eggi bakaðar á kolum, epli með kanil grilluð og silungur heitreyktur. Í eftirrétt var borin fram gulrótarkaka með karamellu.

Síðustu tvö námskeið ársins mörkuðu tímamót í fræðslu á vegum Náttúruskólans en þau fjölluðu eingöngu um umhverfismennt.

Hið fyrra nefndist Sjálfbær þróun og eins og nafnið bendir til fjallaði það um hugtakið, hvað að baki því býr og hvernig hægt er að vinna með sjálfbæra þróun í skólastarfi. Eygerður Margrétardóttir fjallaði um umhverfisstefnu Reykjavíkur og Orri Páll Jóhannsson um Grænánaverkefni Landverndar.

Hið síðara nefndist Vistfræðilegt fótspor. Verkefnisstjóri Náttúruskólans kynnti hugtakið og þá þætti sem útreikningar fótspors byggjast á. Farið var í ýmsar gerðir reiknivéla sem aðgengilegar eru á netinu og

verkefni tengd fótsporinu sett í samhengi við námsgreinar grunnskólans.

Mat

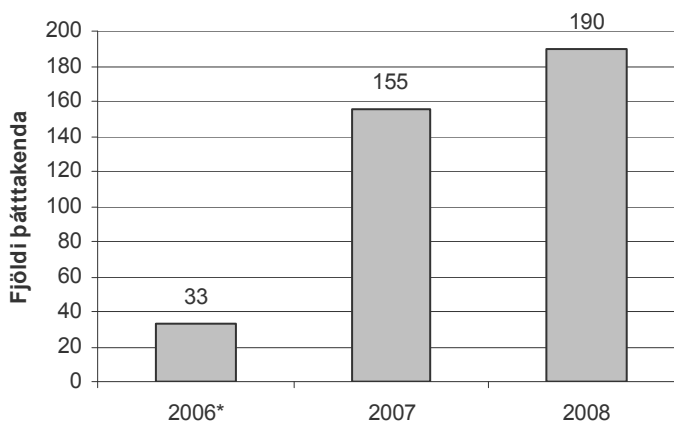
Sem fyrr var ásókn í námskeið Náttúruskólans mjög mikil. Nánast öll námskeið voru fullbókuð og biðlisti eftir þátttöku á mörg þeirra. Aðeins síðasta námskeið ársins var ekki fullbókað. Þátttakendum á kennaranámskeiðum hefur fjölgað ár frá ári, sjá 1. mynd.

Alls voru 190 þátttakendur á námskeiðum á árinu úr 49 grunn- og leikskólum. Líkt og síðustu ár kom meirihluti þátttakenda úr grunnskólunum. Talsverð nýliðun hefur verið í þátttöku skóla á námskeiðum. Bæði leikskólum og grunnskólum hefur fjölgað en skiptingin á milli þeirra er svipuð og á síðasta ári. Starfsmenn í 35 grunnskólum borgarinnar sóttu námskeið hjá Náttúruskólanum á árinu en starfsmenn úr 14 leikskólum. Það er talsverð aukning frá fyrra ári þegar þátttakendur komu úr 26 grunnskólum og 11 leikskólum. (Sjá 2. mynd).

Margir kjósa að taka þátt í fleiri en einu námskeiði. Nokkuð er um að þátttakendur sækja endurtekið námskeiðin, þ.e. taki þátt í fleiri en einu námskeiði. 108 þátttakendur sóttu eitt námskeið á árinu, 24 voru þátttakendur á tveimur námskeiðum en 11 sóttu þrjú eða fleiri námskeið hjá Náttúruskóla Reykjavíkur árið 2007. Þetta er álíka skipting og á síðustu tveimur árum en heldur fleiri þátttakendur sóttu þrjú eða fleiri námskeið árið 2008 en árið á undan. (Sjá 3. mynd.)

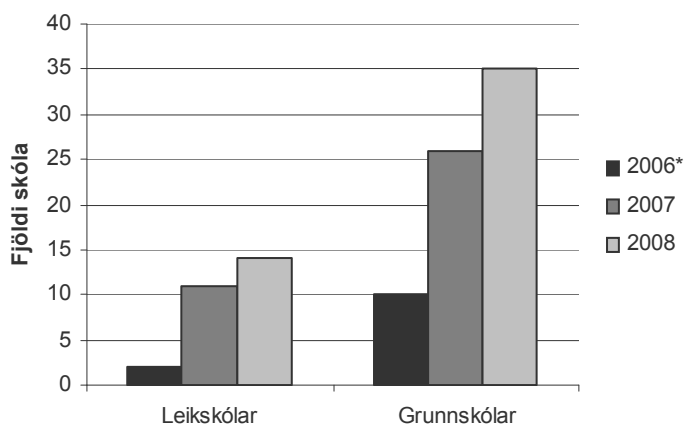
Líkt og undanfarið voru þátttakendur beðnir um að meta námskeiðin. Matið var framkvæmt með sama hætti og áður (sjá Ársskýrsla 2007:9-10) og sem fyrr eru niðurstöður þess mjög jákvæðar. Af þeim má draga þá ályktun að Náttúruskólanum hafi tekist að móta dýrmætt tækni til að efla útikennslu. Ekki er þörf á meiriháttar breytingum á því fyrirkomulagi sem er á námskeiðunum og námskeiðin verða áfram haldin með óbreyttu sniði á árinu 2009.

Ljóst er að þátttakendur telja mjög mikilvægt að sækja námskeiðin til að fá hugmyndir að kennsluverkefnum og stuðning við skipuleggja og standa að útikennslu. Einnig virðist það skipta þátttakendum miklu máli að

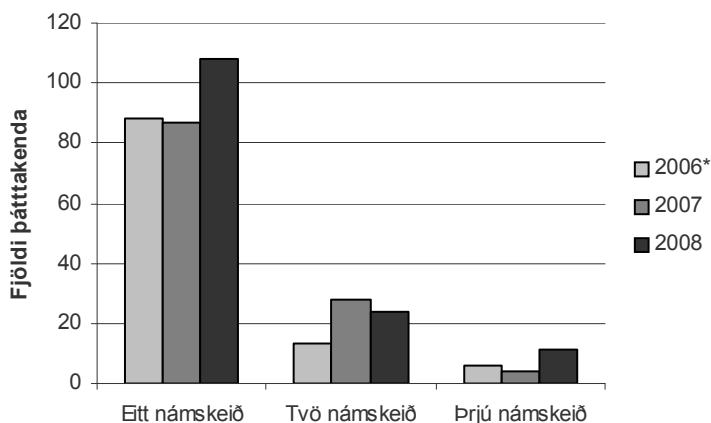
1. mynd. Myndir sýnir fjölda þátttakenda á kennaranámskeiðum síðustu ár.

* Árið 2006 voru námskeið aðeins haldin á haustmisseri sem skýrir lítinn fjölda þátttakenda.

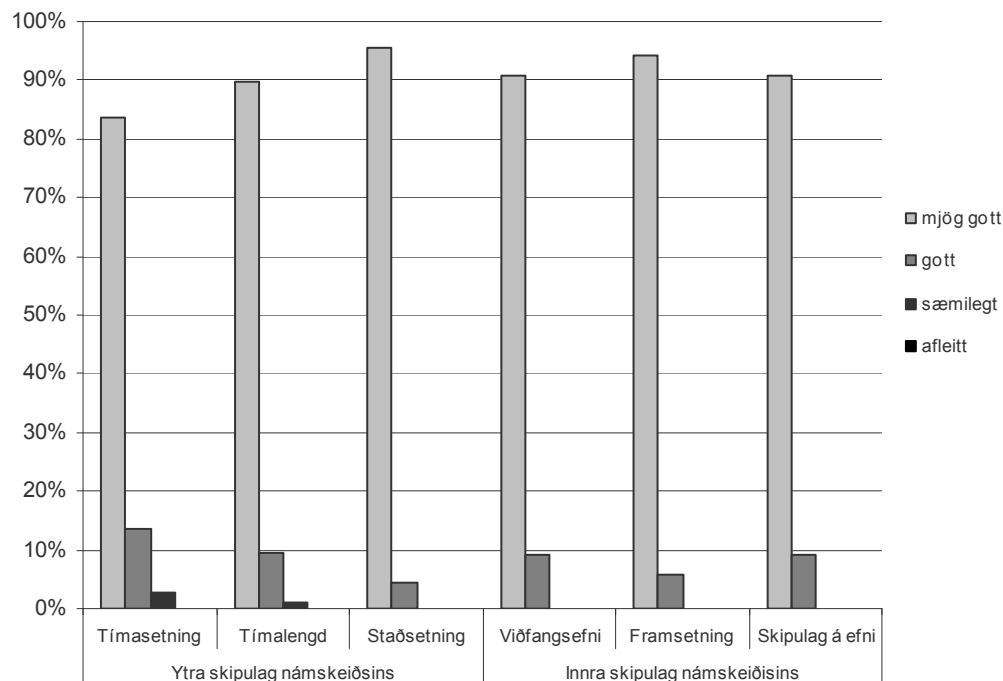
2. mynd. Skipting þátttakenda á kennaranámskeiðum eftir því hvort þeir starfa við grunn- eða leikskóla.

* Árið 2006 voru námskeið aðeins haldin á haustmisseri.

3. mynd. Fjöldi þátttakenda sem sækja eitt, tvö eða þrjú eða fleiri námskeið Náttúruskólans á ári.

* Árið 2006 voru námskeið aðeins haldin á haustmisseri.

4. mynd. Samantekið mat þátttakenda á námskeiðum árið 2007.

geta hitt aðra kennara í sömu sporum, miðla upplýsingum og reynslu og sækja sér hvatningu til frekari afreka. Með þátttöku á námskeiði Náttúruskólans styrkir kennarinn tengslanet sitt og smám saman verður til bakland fyrir útkenndu sem kennarar sækja sér styrk í. Á námskeiðunum er alla jafna mjög skemmtileg stemning fróðleiks, miðlunar og skemmtunar og langflestir þátttakendur lýsa í matinu jákvæðri upplifun sinni af námskeiðum Náttúruskólans.

Á haustmisserinu var kennaranámskeiðum fjölgað, þ.e. haldin voru sex námskeið í stað fjögurra hingað til. Þátttaka á námskeiðunum var jafn mikil og fyrr, einnig á þeim

námskeiðum sem endurtekin voru frá fyrra ári.

Stefnt er að fjölgun kennaranámskeiða á árinu 2009 þar sem þörfin virðist vera mikil og vaxandi. Ávallt er fullbókað á námskeiðin og oftar en ekki komast færri að en vilja, þrátt fyrir að námskeiðum hafi verið fjölgað frá árinu 2007. Námskeiðin koma á móts við þörf grunnskólakennara fyrir stöðuga endurmenntun. Þau eru nauðsynlegur þáttur símenntunar til að viðhalda fjölbreyttri útkenndu og umhverfismennt í þeim fjölmörgu skólum sem hafa tileinkað sér aðferðina.

Innleiðing útíkennslu í skólum

Námskeið á starfsdögum skóla

Haldin voru námskeið í útíkennslu á starfsdögum í sex grunn- og leikskólum á árinu.

Í maí héldu leikskólarnir Sunnuborg og Laugaborg sameiginlegan starfsdag í Laugardal. Leikskólarnir fengu á árinu styrk úr þróunarsjóði leikskóla til verkefnisins *Leikið og lært í Laugardal* en verkefnið miðar að því að innleiða útíkennslu í Laugardalnum í báðum leikskólunum. Verkefnið er unnið í nánú samstarfi við Grasagarð Reykjavíkur en skólarnir hafa fengið aðstöðu til útíkennslu í rjóðri í Grasagarðinum. Náttúruskóli Reykjavíkur kemur að verkefninu með sérfræðiráðgjöf og fræðslu.

Þátttakendur á námskeiðinu voru allir

starfsmenn leikskólanna tveggja, u.þ.b. 50 manns, og fór námskeiðið fram í Farfuglaheimilinu í Laugardal og undir berum himni í vorsólinni.

Í haust var haldið námskeið í Safamýrarskóla fyrir alla kennara og starfsmenn skólans. Námskeiðið var með hefðbundnu sniði og fór fram bæði innan og utandyra. Að byggja upp frekari útíkennslu í skólanum er frumkvöðlaverkefni hérlandis. Framhald verður á samstarfi Náttúruskólans við Safamýrarskóla og verður spennandi að fylgjast með framvindu útíkennslunnar þar.

Í borginni eru þrír leikskólar sem flagga grænfánanum. Þessir leikskólar hafa tekið höndum saman um umhverfismennt og útíkennslu undir heitinu *Gleym-mér-ei*. Náttúruskóli Reykjavíkur hélt heils dags

námskeið fyrir alla starfsmenn þessara þriggja skóla í september í Elliðaárdal.

Önnur útikennsluverkefni

Náttúruskólinn hefur stutt við ýmis konar útikennsluverkefni á árinu, bæði í grunn- og leikskólum. Fyrst ber að nefna verkefnið *Fjara í fóstur* sem Leikskólinn Bakki hefur unnið að síðustu tvo vetur. Þar hefur útikennsla verið innleidd í öllum deildum leikskólans og er fastur liður á stundatöflu hverrar viku. Nemendur eru í útikennslu í fjörunni fyrir neðan leikskólann en einnig á skólalóð sem hefur sérstaklega verið varðveitt í sínu náttúrulega ástandi til þessa verkefnis. Samstarfssamningur um verkefnið hefur verið endurnýjaður tvisvar sinnum og nú er komið að tímamótum í samstarfi leikskólans við Náttúruskólann. Þörf er á að móta ferkari hvatningu fyrir útikennslustarfið þar sem leikskólinn sinnir því nánast alfarið sjálfur, án stuðnings Náttúruskólanum og á fyrstu mánuðum nýs árs verður leitað leiða til að þróa samstarf þessara tveggja skóla enn frekar þannig að báðir njóti góðs af.

Í Ísaksskóla var unnið annað árið í röð með öllum bekkjardeildum skólans að sérstöku vorverkefni. Mótaður hefur verið kennsluramma um *höfuðskepnunar fjórar* (eldur, vatn, jörð og loft) og fer vorverkefnið fram í Heiðmörk í apríl-maí. Óskað hefur verið eftir áframhaldandi stuðningi við verkefnið.

Skólaárið 2008-2009 fer fram annað þróunarverkefni í útikennslu í Ísaksskóla sem Náttúruskólinn hefur aðkomu að. Ljóst er að útiildunarnámskeið Náttúruskólans hafa átt kveikjuna að því verkefni en það felur í sér heimilisfræðikennslu elstu nemenda skólans, utandýra. Ísaksskóli býr því miður við þær aðstæður að ekki er heimilisfræðikennslustofa í skólanum og því hefur í vetur verið leitað leiða til að kenna nemendum nokkur skref í heimilisfræði yfir opnum eldi í Heiðmörk í staðinn. Kennslan fer fram einu sinni í mánuði og koma nemendur með kennara sínum upp í Heiðmörk. Kennslan fer fram í útikennslustofunni í Heiðmörk með stuðningi Náttúruskólans og Skógræktarfélags Reykjavíkur. Góður rómur hefur verið gerður að þessu tilraunaverkefni og spennandi vormisseri er framundan hjá bæði nemendum

og kennurum.

Náttúruskólinn hefur stutt við fleiri þróunarverkefni sem hafa hlotið styrk úr þróunarsjóði leikskóla. Leikskólinn Blásalir vinnur að mótun útikennsluverkefnabanka fyrir leikskólann og kemur Náttúruskólinn að því verkefni með ráðgjöf og stuðningi. Verkefnið er í höndum tveggja leikskólakennara sem bera hitann og þungann af verkefninu. Í leikskólanum er boðið upp á útikennslu í hefðbundnu vali í hverri viku og hefur það gefist vel í því fjölbreytta umhverfi sem leikskólinn býr við.

Í leikskólanum Brekkuborg hefur lengi verið unnið að útikennslu og hefur leikskólinn sótt sér frekari stuðning við utanumhald og skipulagningu útikennslunnar til Náttúruskólans. Í leikskólanum starfa kennarar með mikla reynslu af útikennslu og samstarf þeirra við Náttúruskólann er því af nokkrum öðrum toga en í flestum öðrum verkefnum.

Í Fellaborg er unnið mjög framsækið verkefni sem fléttar saman málörvun, fjölmenningu og útikennslu. Á fyrri helmingi ársins var unnið náið með verkefnisstjóra að verkefninu sem

síðan þá hefur tekið flugið og er orðið að föstum lið í leikskólastarfinu.

Þróun verkefnisins í Fellaborg er lýsandi fyrir það samstarf sem Náttúruskólinn hefur átt við fjölmarga leik- og grunnskóla borgarinnar. Í upphafi er leitað eftir frumkvæði og fræðslu Náttúruskólans sem svo þróast yfir í hugmyndavinnu og stuðning við framkvæmd. Á vissum tímamarki öðlast verkefnið sjálfstæði og hlutverk Náttúruskólans verður aðeins að fylgja því eftir með vissu millibili. Að lokum hefur Náttúruskólinn dregið sig í hlé og aðeins komið að verkefnum þegar kallað er sérstaklega eftir aðstoð hans. Sum verkefnanna ná að lifa sjálfstæðu lífi í skólunum og auðga skólastarfið en önnur sölna og leggjast í dvala, allt eftir þeim jarðvegi sem sáð hefur verið í. Það er þó ánægjulegt að fylgjast með hvernig starfsfólk skólans öðlast sjálfstraust í útikennslunni og hvernig ábyrgð á verkefninu, frumkvæði og öll útfærsla færast smám saman yfir á hendur kennaranna. Í öllum þeim tilfellum þar sem verkefnin festast í sessi hefur útikennslan opnað nýja sýn í skólunum.

Netverk

Fræðsla í Grasagarði Reykjavíkur

Náttúruskóli Reykjavíkur hefur frá upphafi lagt áherslu á að eiga gott samstarf um útikennslu við sem flesta aðila innan borgarinnar. Haustið 2006 var lagður grunnur að nánú samstarfi Náttúruskólans og Grasagarðs Reykjavíkur um uppbyggingu fræðsludagskrár í garðinum. Árið 2008 hefur verið á mótí nemendum úr leikskólum og af yngsta stígi grunnskólans tvisvar í viku á hausti og vori. Fræðsludagskráin er nú alfarið í höndum starfsfólks Grasagarðsins en Náttúruskólinn hefur veitt nauðsynlegan stuðning og ráðgjöf. Fræðsludagskráin hefur auðgað starfið í garðinum auk þess sem hún þýkir eftirsótt viðbót við hefðbundið skólastarf, enda fullbókað í heimsóknirnar nær samstundis og dagskráin er auglýst.

Haustið 2008 var lögð áhersla á að ná til leikskóla og þeim boðið sérstaklega að taka þátt í dagskránni. Leikskólarnir tóku dagskránni tveimur höndum og fullbókað var alla daga sem í boði voru haustið 2008.

Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn

Mikill vilji er af beggja hálfu til aukins samstarfs. Bæði Náttúruskólinn og Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn vinna með skólum að útikennslu og umhverfismennt og mikill fjöldi nemenda þiggur þjónustu beggja á hverju skólaári. Aðstæður í garðinum nýtast Náttúruskólanum einnig mjög vel.

Sjávárdýrasafn garðsins hefur ávallt verið samstarfsaðili Náttúruskólans á kennara-námskeiðum sem fjalla um fjöru og sjávarlíf. Góður rómur kennara hefur verið gerður að

aðkomu safnsins og sjávardýrin ætíð vakið mikla lukku og forvitni.

Í haust léði Fjölskyldu- og húsdýragarðurinn Náttúruskólanum húsnaði til að halda tvö umhverfismenntarnámskeið og sátu starfsmenn garðsins bæði námskeiðin. Þetta nýja samstarf vekur væntingar um samstarf þessara tveggja aðila og verður spennandi að vinna að því á næsta ári.

Varðliðar umhverfisins

Á Degi umhverfisins voru afhent verðlaun í verkefnasamkeppninni *Varðliðar umhverfisins* sem Umhverfissráðuneytið, Náttúruskóli Reykjavíkur og Landvernd standa fyrir um umhverfismál. Athöfnin fór fram í Perlunni og afhenti umhverfissráðherra, Þórunn Sveinbjarnardóttir verðlaunin. Fjöldi áhugaverðra verkefna barst keppninni. Að þessu sinni voru tvö verkefni verðlaunuð og hlutu höfundar þeirra tilnefninguna Varðliðar umhverfisins 2008.

Verkefnasamkeppnin er árlegur viðburður en henni er ætlað að hvetja ungt fólk til góðra

verka í umhverfisvernd, vekja athygli á sýn ungs fólks á umhverfismál og kalla eftir leiðsögn yngri kynslóðarinnar á því sviði.

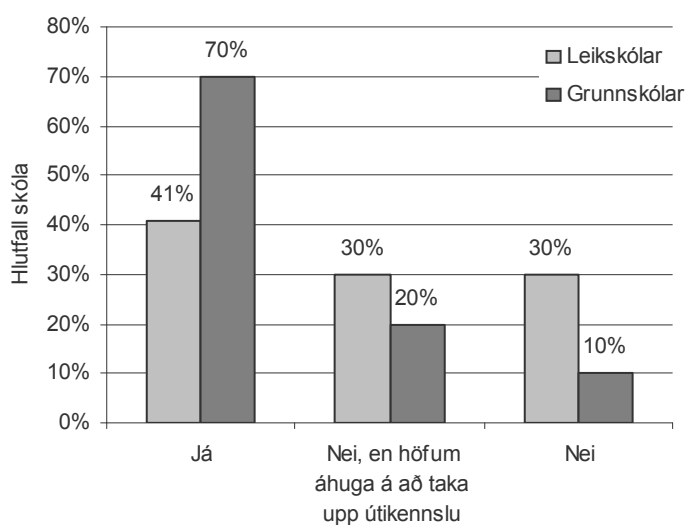
Útikennsluskrín—Leitarvél fyrir útikennsluverkefni

Í Ársskýrslu Náttúruskóla Reykjavíkur 2007 var sagt frá niðurstöðum talningar á heimsóknnum og síðuflettingum á heimasíðu Náttúruskólans. Bentu niðurstöður til þess að *Útikennsluskrín*, leitarvél um útikennsluverkefni, væri mest sóttá efni síðunnar. Varpað var fram þeirri hugmynd að til að efla gagnabankann að baki leitarvélinni væri fýsilegt að fá aðila til að skrá nýtt efni í bankann. Mikið af efni bíður skráningar.

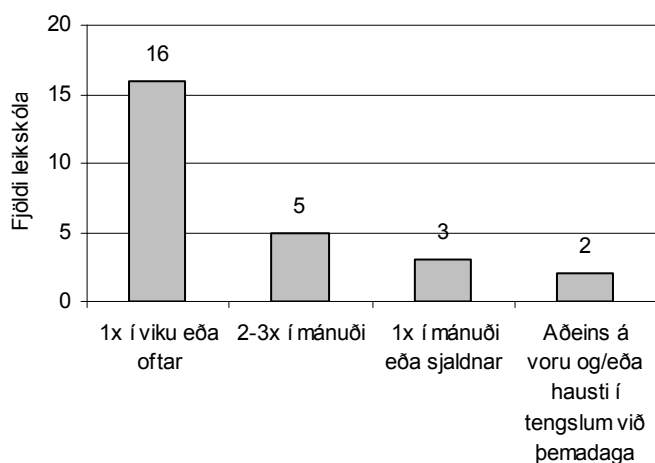
Gerður var samstarfssamningur í september milli Náttúruskólans og Grænfánaverkefnis Landverndar um að safna og skrá efni í leitarvélinni og sótt var um almennan styrk til Menntasviðs Reykjavíkurborgar til að standa straum af kostnaði vegna þessa. Í janúar verður upplýst hvort styrkurinn hefur fengist.

Könnun á útikennslu í borginni

5. mynd. Útikennsla í grunn- og leikskólum borgarinnar. Myndin sýnir hlutfall þeirra skóla sem stunda útikennslu. Með útikennslu er átt við að nemendur fari reglulega í kennslustund utandyra og umhverfið notað sem kennslustofa og kennslugögn.

6. mynd. Tíðni útikennslu í leikskólum. Á myndinni sést hversu regluleg útikennsla er í leikskólum, allt frá því að hún fari fram einu sinni í viku til þess að hún sé aðeins hluti af þemavinnu á vori og/eða hausti.

Framkvæmd könnunarinnar

Í haust vann Náttúruskóli Reykjavíkur að könnun á útikennslu í grunn- og leikskólum borgarinnar. Könnunin er liður í aðgerðaáætlun borgarinnar í umhverfismálum, *Græn skref í Reykjavík*, en þar kemur fram að „öll hverfi fá eigið náttúrusvæði til útikennslu og umhverfisfræðslu“. Könnunin var send til allra grunn- og leikskóla borgarinnar í október, alls 39 grunnskóla og 80 leikskóla. Svörun var mjög góð, 80% leikskóla svöruðu könnuninni og 77% grunnskóla.

Könnunin var í tveimur hlutum. Annars vegar var spurt um umfang útikennslunnar og tíðni hennar á mismunandi stigum skólans. Einnig var spurt um helstu ástæður þess að skólar leggja ekki stund á útikennslu. Hins vegar var spurt um hvar útikennslan færi fram, bæði til að geta skoðað niðurstöður út frá aldri nemenda og skipulagi borgarinnar.

Umfang útikennslunnar

Niðurstöður könnunarinnar benda til þess að í allmörgum skólum sé útikennsla orðin eðlilegur hluti af námi, á báðum skólastigum. Þó er talsvert hærri hlutfall grunnskóla sem hefur tileinkað sér aðferðina (sjá 5. mynd).

Þeir skólar sem stunda útikennslu voru spurðir nánar út í umfang kennslunnar. Niðurstöður benda til þess að þeir skólar sem á annað borð hafa tileinkað sér aðferðina sinni henni reglulega og með markvissum hætti. Þetta á bæði við um leikskóla og grunnskóla.

Í langflestum leikskólum, sem á annað borð stunda útikennslu, fara nemendur 1x í viku eða oftar í útikennslu (sjá 6. mynd).

Niðurstöður frá grunnskólum voru sundurliðaðar eftir stigum og svörin eru talsvert ólík milli stiga (sjá 7. mynd).

Líkt og í leikskólunum fara langflestir nemendur af yngsta stigi í útikennslu 1x í viku eða oftar. Sömu sögu er að segja af nemendum miðstigs, flestir fara til útikennslu

1x í viku eða oftar en algengast er á unglingastigi að útikennsla fari fram 1x í mánuði eða sjaldnar.

Áberandi er hversu dregur úr útikennslunni þegar nemendur koma á unglingastig en að sama skapi er jákvætt hversu regluleg útikennslan er orðin í námi nemenda á yngsta stigi og miðstigi grunnskólans. Af svörum skólanna má dæma að takist að gera útikennsluna að hefðbundnum þætti skólastarfsins sé hún stunduð í einhverju mæli á öllum stigum grunnskólans. Aðeins í einum grunnskóla tíðkast ekki að nemendur á unglingastigi fari í útikennslu þó nemendur á yngri stigunum séu reglulega í útikennslu.

Þeir grunn- og leikskólar sem í könnuninni sögðust ekki stunda útikennslu voru spurðir nánar út í ástæður þess. Svör þeirra benda til þess að skortur á stuðningi og fræðslu sé ein helsta ástæðan (sjá 8. mynd).

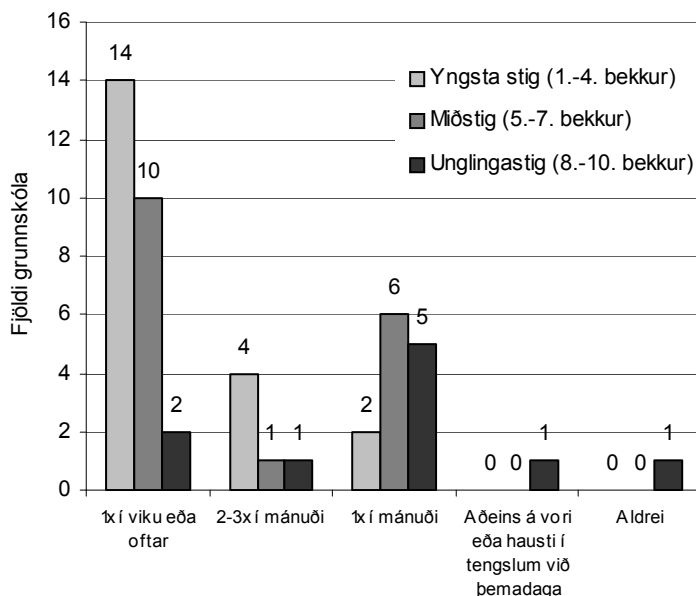
Niðurstöðurnar sýna að þörf er á stuðningi, ráðgjöf og fræðslu til að efla útikennslu, sérstaklega í leikskólunum. Einnig gæti mörgum skólum reynst hjálp í því að fá ráðgjöf eða leiðbeiningar um hvernig best er að háttta útikennslu í næsta nágrenni þeirra og á skólalóð. Reynsla af starfi með teyrum og verkefnastjórnnum í skólum sýnir að stundum þarf ekki annað til en að opna augu kennara fyrir möguleikum umhverfisins og beina sjónum frá þeim þáttum sem skortir til útikennslunnar.

Útikennslusvæðin

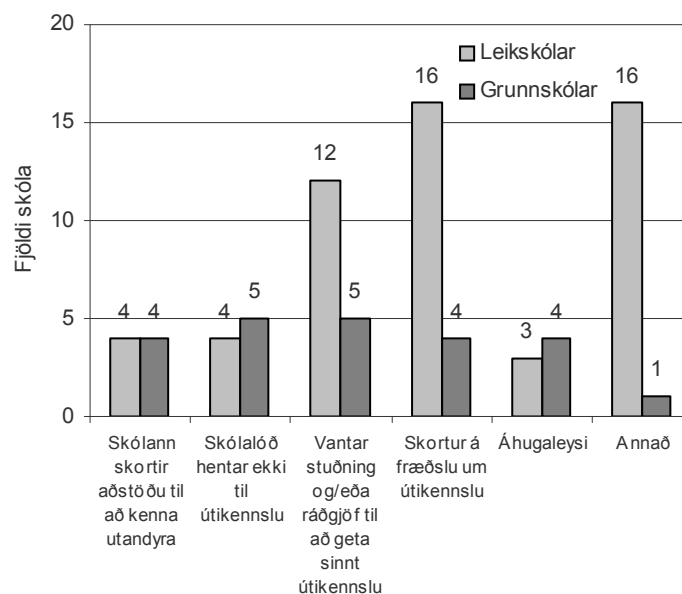
Markmið könnunarinnar var einnig að auka yfirsýn á hvar skólarnir eru helst að starfa, þ.e. hvaða grænu svæði borgarinnar nýtast til útikennslu og umhverfismenntar og hvernig þessir kennslustaðir dreifast um borgina.

Spurt var hvar nemendur ólíkra skólastiga væru alla jafna í útikennslu (sjá 9. mynd).

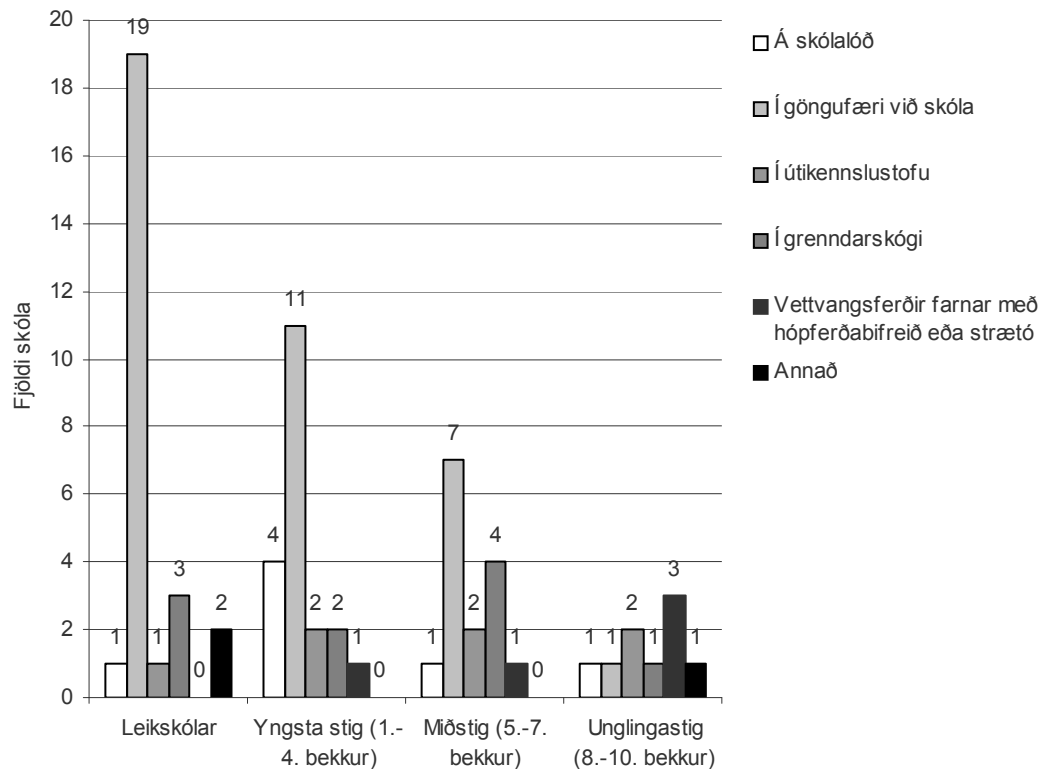
Langalgengast er í leikskólum að útikennslan fari fram í göngufæri við leikskólann. Það er einnig algengast í útikennslu barna á yngsta stigi grunnskóla en einnig er nokkuð um að kennslan fari fram á skólalóð á því aldurstigi. Nemendur á miðstigi eru mest í útikennslu í göngufæri við skóla. Þó er nokkuð algengt að kennslan fari fram í grenndarskógi en á miðstigi er þáttur hans mestur. Unglingarnir fara helst í vettvangsferðir með hópferðabil eða strætó.

7. mynd. Tíðni útikennslu í grunnskólum. Hér sést hve tíðni útikennslu er misjöfn eftir stigum grunnskólans. Flestir skólar hafa tekið upp útikennslu 1x í viku eða oftar á yngsta stigi og miðstigi en á unglingastigi er algengast að útikennslan fari fram 1x í mánuði eða sjaldnar.

8. mynd. Helstu ástæður þess að útikennsla er ekki stunduð í grunn- og leikskólum borgarinnar.

9. mynd. Spurt var hvar útikennslan færi alla jafna fram og eru svörin sundurliðuð eftir fjórum mismunandi aldurstigum skólans: Leikskólastigi, yngsta stigi, miðstigi og unglingastigi.

En hvar eru þessi svæði sem skólarnir tilgreina sem sín „útikennslusvæði“? Niðurstöðurnar eru settar fram á korti af borginni en ekki er hægt að líta á þær sem tæmandi upplýsingar um útikennslusvæði þar sem svör sumra skóla var ekki hægt að nýta í yfirfærslu á kort.

Ellíðaárdalurinn er án efa það svæði borgarinnar sem flestir skólar nýta sér til útikennslu ásamt því að vera stærsta opna svæðið innan Reykjavíkur. Laugardalur,

strandlengjan meðfram Ægissíðunni, Fossvogsdalurinn, Klambratún, Hákonarlundur við Bjarkarhlíð, umhverfi Reynisvatns og fjaran í Staðarhverfi eru nýtt bæði af leik- og grunnskólum hverfanna. Þ.e. leik- og grunnskólar í hverfunum sameinast um svæðin í útikennslu. Í Grafarvogi eru fæst útikennslusvæði tilgreind. Aðeins eru nefnd áður nefnd fjara í staðarhverfi, grenndarskógur innst í vöginum og furulundur í nágrenni Húsaskóla.

Umhverfismennt

Í starfsáætlun Náttúruskóla Reykjavíkur fyrir ágúst 2007- desember 2008 segir eftirfarandi: „Hvetja þarf til aukins umhverfisstarfs í skólum og leita leiða til að stuðla að umhverfismennt í útikennslu. T.d. með mótun verkefnaramma.“ Ekki hefur verið mótaður verkefnarammi um útikennslu en tvö kennaranámskeið í umhverfismennt voru haldin á vegum Náttúruskólans á haustmisserinu. Þátttaka á námskeiðunum var mjög góð auk þess sem starfsmenn Fjölskyldu- og húsdýragarðsins sátu bæði námskeiðin, enda haldin í húsakynnum garðsins í Laugardal.

Á námskeiðin mættu bæði reyndir útikennarar, sem í gegnum árin hafa verið áhugasamir að sækja námskeið Náttúruskólans, og kennarar sem hafa unnið að umhverfismálum í sínum skólum en ekki endilega unnið í útikennslu. Áhugi á efnið leyndi sér ekki og af umræðum í lok námskeiðsins kom fram að áhugi á umhverfismálum fer vaxandi í skólum. Þátttakendur voru sammála um að varpa þyrfti nýju ljósi á breidd viðfangsefnisins og fá kennara til að vinna að umhverfismálum, öðrum en hefðbundnum sorp- og endurvinnslu-verkefnum, en við slíkt hafa umhverfismálin um langt skeið einskorðast í skólum s.s. ruslatínsla á umhverfisdögum.

Í markmiðum Náttúruskóla Reykjavíkur segir að skapa skuli „vettvang fyrir heilsteypu umhverfisstarf í skólum í anda umhverfisstefnu borgarinnar – Reykjavík í mótun“. Með útikennslu hefur verið unnið að því að efla umhverfisvitund barna í grunn- og leikskólum borgarinnar. Aukin fræðsla er

grundvöllur þekkingar og kunnáttu sem aftur eru forsendur fyrir þátttöku einstaklingsins.

Á Umhverfisviði er frumkvæði í umhverfismálum og þar fer stefnumótun Reykjavíkur í málaflokknum fram. Mikilvægt er að þau skilaboð sem skólar borgarinnar fá um umhverfismennt séu í samræmi við þá stefnu sem borgin hefur sett sér og færa þarf umhverfismálin og umhverfismál sem eru í brennidepli í borginni á hverjum tíma til skólanna. Það verður best gert með stöðugu framboði námskeiða sem fjalla um umhverfismennt og með því að aðstoða kennara við að tileinka sér orðaforða og þau tæki sem gagnast til að ná utan um umhverfismál.

Náttúruskólinn hefur staðið að vitundarvakningu í útikennslu og þörf er á slíku einnig í umhverfismennt. Náttúruskólinn kom fram á réttum tímapunkti hvað varðar útikennsluna og nú er lag hvað varðar umhverfismennt einnig.

Blásið hefur verið til mikillar sóknar í Grænánaverkefni Landverndar og ljóst að þar er mikil starfsemi framundan. Það er í samræmi við þá vakningu í umhverfismálum sem hefur orðið í samfélaginu á síðustu árum. Nauðsynlegt er fyrir Náttúruskólann að vera í góðu samstarfi við Grænánaverkefnið um uppbyggingu umhverfismenntar og til þess að styrkja trúverðugleika Náttúruskólans er rétt að huga að því hvort skólinn geti unnið að því að flagga Grænánunum, líkt og unnið er að í Vinnuskóla Reykjavíkur. Náttúruskóli Reykjavíkur verður á nýju ári á grænni grein í umhverfismálum, í margþættri merkingu þessara orða.

Fjárhagur

Rekstur Náttúruskóla Reykjavíkur er kostaður af þeim þremur sviðum sem standa að baki verkefninu. Hlutur Umhverfissviðs er 50% í kostnaði, hlutur Menntasviðs 30% og hlutur Leikskólasviðs 20%. Stærsti útgjaldaliður Náttúruskólans er launa-kostnaður. Annar kostnaður er helst vegna útgáfu og prentkostnaðar (stundatöflur og ársskýrsla) auk kostnaðar við að halda námskeið (námsgögn, kaffi o.fl.). Innkoma Náttúruskólans hefur aukist ár frá ári. Þátttökugjald á kennaranámskeið var árið 2008 kr. 1.500,- fyrir einstakling. Fræðsla á

starfsdegi kostaði hálfur dagur kr. 15.000,- og heill dagur kr. 25.000,-.

Rætt hefur verið í verkefnisstjórn að opna kennaranámskeið Náttúruskólans fyrir þátttakendum utan Reykjavíkurborgar enda hefur töluverð eftirspurn verið á námskeiðin af kennurum úr nágrannasveitarfélögum. Það verður þó ekki gert nema gegn hærri þátttökugjöldum.

Sama á við um fræðslu í boði á starfsdögum.

Einnig hefur verið rætt um að þörf sé á hækkun gjaldskrár Náttúruskóla Reykjavíkur en á árinu var engin ákvörðun tekin þar um.

Framtíð Náttúruskólans

Samstarfssamningur um Náttúruskóla Reykjavíkur rann út þann 31. desember 2008. Nánast allt árið hefur verið unnið að undirbúningi nýs samstarfssamnings og vilji var meðal samstarfsaðilanna um að að halda verkefninu áfram. Nú í janúar bíður nýr samningur undirritunar og línur eru lagðar fyrir framtíð Náttúruskólans.

Eins og komið hefur fram er stefnt að enn frekari fjölgun kennaranámskeiða á næsta starfsári. Í því felst m.a. fjölgun námskeiða sem fjalla um umhverfismál auk þess sem áfram verður fræðsla í boði um útikennslu. Leitað verður til reyndra útikennara og annarra sérfræðinga um fræðslu á námskeiðunum og þannig fengin aukin breidd í fræðsluna.

Á grundvelli niðurstaðna úr könnun á útikennslusvæðum skóla verður unnið að hverfamiðaðri fræðslu um útikennslu og umhverfismennt með þátttöku frumkvöðla í hverfunum. Þannig verður reynt að koma til móts við þá skóla sem ekki hafa tileinkað sér útikennslu og reynt að mynda tengsl milli útikennara í sömu hverfum. Skólum gefst þá einnig tækifæri að móta samnýtingu útikennslusvæða og reyndir skólar geta stutt

við bakið á nýjum skólum á útikennslusvæðum.

Hverfamiðuð fræðsla hentar einnig vel til að vekja áhuga á umhverfismennt og munu Grænfánaverkefni Landverndar og Náttúruskólinn hafa samstarf um það. Náttúruskóli Reykjavíkur stefnir einnig á að komast á græna grein.

Breiddin í starfsemi Náttúruskólans eykst jafnt og þétt. Enn eru margir grunn- og leikskólar sem lýsa yfir áhuga á að taka upp útikennslu (30% leikskóla og 20% grunnskóla, sjá 5. mynd, bls 17) og langflestir nefna að stuðning og fræðslu skorti til að geta tekist á við útikennslu (sjá 8. mynd bls. 18). Það eru því enn ærin verkefni í því að kynna útikennslu fyrir skólum borgarinnar.

Þrátt fyrir það má ekki gleyma þeim fjölmörgu skólum sem nú þegar hafa tileinkað sér útikennslu því áfram þarf að hlúa að því starfi. Þeir sem lengra eru komnir þurfa annars konar stuðning og hvatningu auk þess sem miðlun nýjunga verður æ mikilvægari. Umhverfismennt í tengslum við útikennslu opnar nýja möguleika fyrir kennara til að fást við efnið einkum í þeim skólum þar sem útikennsla á sér fastan sess.

Lokaorð

Nú er komið að tímamótum í starfsemi Náttúruskóla Reykjavíkur. Skólinn hefur lokið þremur árum þróunar og mótunar og slitið barnsskónum. Á þessum tíma hefur Náttúruskólinn skapað sér nafn í borginni og er orðinn marktækur aðili í endurmenntun kennara og stuðningi við þróunarverkefni í útíkennslu. Mikil vitundarvakning hefur orðið í útíkennslu og margir skólar hafa tekið henni tveimur höndum. Nú er komið að samskonar tækifæri í umhverfimennt og hafinn undirbúningur að vexti Náttúruskólans í þá áttina.

Það hafa verið ánægjuleg forréttindi að fá að taka þátt í uppbyggingu skólans og að leiða mótunarstarfið síðustu þrjú ár. Nú taka nýir tímar við, starfsemin er komin í fastar skorður, stefnan hefur verið mörkuð og uppskerutíminn hafinn.

Náttúruskóli Reykjavíkur
www.natturuskoli.is

LANDVERND

Reykjavík
Janúar 2009